

Warszawa, dnia 24 września 2019 r.

Opinia do ustawy
o zmianie ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora oraz niektórych innych
ustaw

(druk nr 1303)

I. Cel i przedmiot ustawy

Jako cele opiniowanej ustawy jej projektodawcy wskazują:

- 1) zapewnienie większej niż dotychczas transparentności życia publicznego,
- 2) eliminację ewentualnych, nieuzasadnionych podejrzeń kierowanych w stosunku do osób pełniących funkcje publiczne i stworzenie regulacji służących potwierdzeniu, iż źródła pochodzenia uzyskanego majątku nie budzą wątpliwości,
- 3) zapewnienie większej spójności funkcjonujących obecnie regulacji w obszarze oświadczeń majątkowych.

Podstawowym przedmiotem opiniowanej ustawy jest rozszerzenie zakresu oświadczeń majątkowych składanych przez posłów, senatorów, posłów do Parlamentu Europejskiego, Prezesa Rady Ministrów, ministrów, Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, innych osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe oraz osób piastujących niektóre inne istotne dla funkcjonowania państwa funkcje publiczne o informacje dotyczące sytuacji majątkowej osób najbliższych składającym oświadczenia.

Ustawa wprowadza obowiązek składania oświadczeń majątkowych dotyczących, nie tylko majątku osobistego oraz majątku objętego małżeńską wspólnością majątkową osoby obowiązanej do złożenia oświadczenia (tak jak w obowiązującym stanie prawnym), ale także:

- 1) majątku osobistego małżonka,
- 2) majątku osobistego i objętego małżeńską wspólnością majątkową:

- a) dzieci własnych,
- b) dzieci małżonka,
- c) dzieci przysposobionych,
- d) osoby pozostającej we wspólnym pożyciu.

Obowiązani do złożenia oświadczenia obejmującego informacje o stanie majątkowym osób im najbliższych będą:

- 1) posłowie i senatorowie – na podstawie ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora,
- 2) posłowie do Parlamentu Europejskiego – na podstawie ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) Prezes Trybunału Konstytucyjnego – na podstawie ustawy o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego,
- 4) Marszałek Sejmu, Marszałek Senatu, Prezes Rady Ministrów, wicemarszałek Sejmu, wicemarszałek Senatu, Prezes Najwyższej Izby Kontroli, wiceprezes Rady Ministrów, minister, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Narodowego Banku Polskiego, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, sekretarz stanu, podsekretarz stanu, kierownik urzędu centralnego, wojewoda, Prezes Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Prezes Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Prezes Narodowego Funduszu Zdrowia, Prezes Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji, Prezes Agencji Badań Medycznych, Dyrektor Generalny Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, Prezes Agencji Mienia Wojskowego, Prezes Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – na podstawie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne.

Ustawa zakłada, że składane oświadczenia majątkowe, co do zasady, będą jawne (w porównaniu z obecnym stanem prawnym m. in. w szerszym stopniu jawne będą oświadczenia składane na podstawie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne). Nie będą podlegać ujawnieniu jedynie informacje o danych adresowych, o miejscu położenia nieruchomości oraz informacje umożliwiające identyfikację ruchomości, a także dane osobowe małżonka osoby składającej

oświadczenie, jej dzieci własnych, dzieci małżonka i dzieci przysposobionych oraz dane osobowe osoby pozostającej we wspólnym pożyciu z osobą składającą oświadczenie.

Ustawa przyjmuje, że co do zasady, wszystkie oświadczenia majątkowe będą przedmiotem analizy właściwych naczelników urzędu skarbowego (m. in. w porównaniu z obecnym stanem prawnym analizie będą poddawane także oświadczenia składane na podstawie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publicznej), a także, że kontroli rzetelności i prawdziwości oświadczeń dokonywać będzie Centralne Biuro Antykorupcyjne (także w stosunku do oświadczeń składanych na podstawie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne oraz oświadczeń składanych przez posłów do Parlamentu Europejskiego).

Ustawa zakłada ponadto, iż regulacjami zawartymi w ustawie o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne objęci zostaną Prezes Zarządu i zastępcy Prezesa Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Prezes Zarządu i zastępcy Prezesa Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Prezes i zastępcy Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, Prezes i zastępcy Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji oraz Prezes i zastępcy Prezesa Agencji Badań Medycznych.

Ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

II. Przebieg prac legislacyjnych

Sejm uchwalił ustawę na 86. posiedzeniu w dniu 11 września 2019 r. w oparciu o przedłożenie rządowe.

Projekt stanowił przedmiot prac sejmowej Komisji Regulaminowej, Spraw Poselskich i Immunitetowych. Poprawki wprowadzone przez Komisję mieściły się w materii przedłożenia rządowego. W trakcie drugiego czytania projektu (na posiedzeniu Sejmu) zgłoszono siedem dodatkowych poprawek. Poprawki te odrzucono w głosowaniu w trakcie trzeciego czytania projektu. Sejm uchwalił ustawę wraz z poprawkami wprowadzonymi na etapie prac Komisji Finansów Publicznych.

Ustawa została przekazana do Senatu w dniu 18 września 2019 r.

III. Uwagi ogólne

- 1) ujawnianie informacji o sytuacji majątkowej osób innych niż funkcjonariusz publiczny.

Przepisy opiniowanej ustawy pozwalające na ujawnianie informacji o sytuacji majątkowej osób innych niż funkcjonariusz publiczny należy skonfrontować z konstytucyjnymi zasadami: z jednej strony prawem obywateli do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne, z drugiej prawem do ochrony prawnej życia prywatnego oraz zakazem pozyskiwania, gromadzenia i udostępniania informacji innych niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym.

Zgodnie z art.61 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Wydaje się, że realizacja tego prawa przyświecała projektodawcom opiniowanej ustawy (zgodnie z uzasadnieniem do projektu ustawy ustawa ma na celu zapewnienie większej niż dotychczas transparentności życia publicznego, uzasadnienie nie podejmuje jednak problemów konstytucyjnych). Uzasadnioną wątpliwość budzi, czy art. 61 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji, po pierwsze może stanowić uzasadnienie dla ujawniania sytuacji majątkowej osób bliskich funkcjonariuszom publicznym, po drugie, nawet jeżeli uznać go jako taką podstawę, to czy ujawnianie sytuacji majątkowej osób bliskich funkcjonariuszom publicznym jest rozwiązaniem proporcjonalnym w stosunku do innych wartości chronionych konstytucyjnie – prawa do prywatności (art. 47 Konstytucji) i prawa do autonomii informacyjnej jednostki (zakazu pozyskiwania i udostępniania informacji przez organy władzy publicznej innych niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym (art. 51 ust. 2 Konstytucji).

Opiniowana ustawa zakłada pozyskiwanie i ujawnianie informacji o osobach innych niż składający oświadczenie majątkowe funkcjonariusz publiczny. Taka informacja nie jest informacją o działalności organów władzy publicznej. Nie wydaje się również zasadne uznać, że informacja o sytuacji majątkowej szeroko rozumianej rodziny funkcjonariusza publicznego (żony, dzieci własnych i dzieci żony, osoby pozostające we wspólnym pożyciu) jest informacją o działalności funkcjonariusza publicznego. Do takiego wniosku nie prowadzi literalna wykładania art. 61 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji (informacje o działalności osób pełniących funkcje publiczne). Także zarówno orzecznictwo trybunalskie jak

orzecznictwo sądownoadministracyjne wiąże informację o działalności funkcjonariusza publicznego z informacją o jego własnej działalności w sferze publicznej, dopuszczając wyjątkowo informację o jego własnej działalności prywatnej, jedynie o ile ma związek z działalnością publiczną¹⁾. Natomiast „osoby z rodziny osoby pełniące funkcje publiczną nie stają się automatycznie pełniącymi – w rozumieniu konstytucji – funkcje publiczne. Należy przyjąć, że art. 61 Konstytucji nie stanowi podstawy do ograniczenia ochrony ich prywatności, a ustanowione ograniczenia prawa do ochrony życia prywatnego muszą mieć podstawę w innych normach lub wartościach konstytucyjnych”.²⁾ Projektodawcy ustawy nie wskazują tych norm lub wartości.

Nawet jeżeli przyjąć, że podstawą do ujawniania danych o majątku rodziny funkcjonariusza publicznego może być art. 61 Konstytucji (a także niezależnie od takiego założenia), należy stwierdzić, że wartością konstytucyjnie chronioną jest **prawo do prywatności**. Zgodnie z art. 47 Konstytucji każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Rozwinięciem tego prawa jest art. 51 Konstytucji, zgodnie z którym nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby (ust. 1), a władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym (ust. 2 – **prawo do autonomii informacyjnej jednostki**). Prawo do prywatności obejmuje bez wątpienia także ochronę tajemnicy danych dotyczących sytuacji majątkowej obywatela.³⁾ Prawo to może ulegać większemu ograniczeniu wobec osób ubiegających się o wykonywanie funkcji publicznych – występujące wówczas zainteresowanie osób trzecich sferą życia prywatnego owych kandydatów jest bowiem, „zainteresowaniem usprawiedliwionym.”⁴⁾ W każdym jednak przypadku – jak już była o tym mowa wcześniej – ograniczenie to może dotyczyć osoby pełniące funkcje publiczne (kandydatów na takie funkcje), a nie osoby trzecie, nawet jeżeli są ona blisko spokrewnione z osobą publiczną. Przede wszystkim zaś, zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności

¹⁾ Zob. W. Sokolewicz, K. Wojtyczek, Komentarz do art. 61 Konstytucji (w) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, red. L. Garlicki, system informacji prawnej LEX, teza 22 oraz przywołane tam orzecznictwo.

²⁾ W. Sokolewicz, K. Wojtyczek, Komentarz do art. 61 Konstytucji (w) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, red. L. Garlicki, system informacji prawnej LEX, teza 22 oraz przywołane tam orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego: Wyrok TK z dnia 13 lipca 2004 r. K 20/03 oraz Wyrok TK z dnia 20 marca 2006 r. K 17/05.

³⁾ Orzeczenie TK z dnia 24 czerwca 1997 r. K 21/96.

⁴⁾ wyrok TK z 21 października 1998 r., K 24/98.

i praw mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Stąd ograniczenie prawa do prywatności, w tym prawa do niepozyskiwania i nieupubliczniania przez państwo innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym, musi przejść stosowny „test” proporcjonalności. Zgodnie z ugruntowanym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego test ten jest jednocześnie zobowiązaniem ustawodawcy do:

- 1) przyjmowania danej regulacji tylko wówczas, gdy jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest związana,
- 2) kształtowania danej regulacji w sposób zapewniający osiągnięcie zamierzonych celów (skutków),
- 3) zachowania proporcji między efektami wprowadzonej regulacji, a ciężarami bądź niedogodnościami wynikającymi z niej dla obywateli (spośród możliwych środków oddziaływania należałoby wybierać środki skuteczne dla osiągnięcia założonych celów, a zarazem jak najmniej uciążliwe dla podmiotów, wobec których mają być zastosowane, lub dolegliwe w stopniu nie większym niż jest to niezbędne dla osiągnięcia założonego celu)⁵⁾.

W przypadku opiniowanej ustawy projektodawca nie wykazał, że taki test proporcjonalności przeprowadził.

- 2) obowiązek składania oświadczeń majątkowych przez funkcjonariuszy publicznych dotyczących sytuacji majątkowej osób innych niż osoba obowiązana do złożenia oświadczenia.

Zgodnie z opiniowaną ustawą osoby obowiązane do złożenia oświadczenia o stanie majątkowym, obok informacji o swoim majątku osobistym oraz o majątku wspólnym z małżonkiem mają obowiązek przedstawić informacje o:

- 1) majątku osobistym małżonka,
- 2) majątku osobistym i objętym małżeńską wspólnością majątkową:
 - a) dzieci własnych,

⁵⁾ Zobacz wyroki TK z: 18 października 2011 r., SK 2/10, 12 stycznia 2012 r., Kp 10/09 i 23 maja 2012 r., P 11/10

- b) dzieci małżonka,
- c) dzieci przysposobionych,
- d) osoby pozostającej we wspólnym pożyciu.

Osoba składająca oświadczenie jest obowiązana do zgodnego z prawdą, starannego i zupełnego wypełnienia oświadczenia. Podanie nieprawdy lub zatajenie prawdy w oświadczeniu powoduje odpowiedzialność karną.

Zwraca szczególną uwagę, że osoba obowiązana do złożenia zupełnego i zgodnego z prawdą oświadczenia o stanie majątku małżonka, dzieci własnych lub dzieci małżonka, a także osoby pozostającej we wspólnym pożyciu, może nie mieć (np. w przypadku małżonka) lub wręcz, co do zasady, nie ma (np. w przypadku samodzielnych, pełnoletnich dzieci własnych lub dzieci małżonka) pełnych informacji o takim majątku. Także bliscy osoby obowiązanej do złożenia oświadczenia nie mają obowiązku przekazywania informacji o swoim majątku osobie obowiązanej do złożenia oświadczenia. Jeśli zaś przekazują taką informację, nie mają obowiązku przekazywać informacji prawdziwej.

Biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, że opiniowana ustawa nakłada na osoby obowiązane do złożenia oświadczenia, sankcjonowany karnie, **obowiązek niemożliwy do spełnienia**. Nie można bowiem żądać podania pełnych i pełnych informacji o stanie majątkowym określonego kręgu osób, od innej osoby nie będącej dysponentem takich informacji. Takie ukształtowanie przepisów rodzi uzasadnioną wątpliwość co do ich zgodności z art. 2 Konstytucji i zasadą demokratycznego państwa prawnego, z której wynika że ustawodawca powinien stanowić przepisy budując zaufanie do państwa i stanowionego przez nie prawa, a gdy podejmuje (jedynie konieczne) interwencje w sferę prywatności obywateli powinien czynić to w sposób jasny i precyzyjny. Przepisy nakładające na podmioty prawa obowiązki niemożliwe do spełnienia, jako niekonstytucyjne uznawał też Trybunał Konstytucyjny, stwierdzając wprost, że ustawodawca nie może nakładać na adresatów prawa obowiązków niemożliwych do wykonania, a zasada *impossibile nulla obligatio est* nie jest tylko regułą prawa zobowiązań, a powinna być także ważną dyrektywą w procesie stanowienia prawa⁶⁾.

Jeżeli obowiązani do podawania w oświadczeniach majątkowych informacji o sytuacji majątkowej innych osób nie są w posiadaniu tych informacji, są w posiadaniu niepełnych

⁶⁾ Zob. Wyrok TK z dnia 13 marca 2007 r. K 8/2007.

informacji lub są w posiadaniu informacji obiektywnie nieprawdziwych, a jednocześnie mają obowiązek podawania tych informacji, to można poddać w wątpliwość, czy opiniowana ustawa spełni zakładane przez projektodawców cele – zapewnienie większej transparentności życia publicznego oraz potrzebę eliminacji ewentualnych, nieuzasadnionych podejrzeń kierowanych w stosunku do osób pełniących funkcje publiczne. Od ustawodawcy należy wymagać należytego wyważenia celu legislacyjnego i środka użytego do jego realizacji, w tym stanowienia skutecznych środków prawnych. Regulacje niespełniające takich wymogów mogą być uznane za niezgodne z wywiedzioną z art. 2 Konstytucji zasadą prawidłowej legislacji, która zakłada, że przepisy prawne powinny nie tylko w prawidłowy sposób wysławiać wprowadzane w życie normy prawne, ale także nadawać się do realizacji zakładanego celu⁷⁾ (zobacz też jeden z elementów zasady proporcjonalności wywiedzionej z art. 31 ust. 3 Konstytucji).

3) załączniki do ustawy.

Opiniowana ustawa nadaje nowe brzmienie załącznikowi do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora oraz załącznikowi do ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie jednak, w zasadzie powtarza brzmienie dotychczasowych załączników w zakresie w jaki odnoszą się do majątku własnego składających oświadczenie oraz powieliła te rozwiązania w części dotyczącej oświadczenia o stanie majątkowym osób bliskich składającego oświadczenie. Załączniki o takiej treści umieszcza też w ustawie o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne oraz ustawie o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego. W uzasadnieniu do projektu opiniowanej ustawy brak jest wskazania, czy ustawodawca dokonał analizy dotychczasowej praktyki stosowania już obowiązujących załączników. Taka analiza i poparte nią ewentualne zmiany w załącznikach mogłyby być działaniami uzasadnionymi.

⁷⁾ Zob. wyrok TK z 9 października 2012 r., P 27/11 oraz wyrok TK z 24 lutego 2003 r. K 28/02.

III. Uwagi szczegółowe

- 1) art. 1 pkt 1 lit. a, art. 2 pkt 3 lit. b, art. 3 pkt 1 lit. a, art. 5 pkt 1 lit. a nowelizacji, art. 35 ust. 1, ust. 3a ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, art. 10 ust. 1a ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, art. 3a ust. 1 ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 14 ust. 2a ustawy o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

Przepisy opiniowanej ustawy nie rozstrzygają, czy w oświadczeniu majątkowym dotyczącym sytuacji majątkowej osób bliskich należy podać dane dotyczące dzieci przysposobionych przez osobę składającą oświadczenie, czy także dzieci przysposobionych jedynie przez małżonka składającego oświadczenie. Aby uniknąć wątpliwości przy interpretacji przepisów należałoby poznać intencje projektodawców co do kierunku zmiany i wprowadzić odpowiednią poprawkę.

- 2) art. 1 pkt 1 lit c, art. 2 pkt 3 lit. c tiret drugie i lit. d oraz lit. e, art. 3 pkt 1 lit c, art. 5 pkt 3 lit. f i g nowelizacji, odpowiednie przepisy ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

Zgodnie z opiniowaną ustawą informacje zawarte w oświadczeniu o stanie majątkowym są jawne, z wyjątkiem informacji o danych adresowych, o miejscu położenia nieruchomości oraz informacji umożliwiających identyfikację ruchomości, a także danych osobowych małżonka osoby składającej oświadczenie, jej dzieci własnych, dzieci małżonka i dzieci przysposobionych oraz danych osobowych osoby pozostającej we wspólnym pożyciu z osobą składającą oświadczenie.

Po pierwsze, wątpliwość może budzić zakres wyłączenia jawności. Jawne pozostaną na przykład (w kontekście wzorów oświadczeń stanowiących załączniki do opiniowanej ustawy) dane osobowe wierzycieli obowiązanych do złożenia oświadczenia. Takie ukształtowanie przepisów należałoby poddać ocenie, czy jest rozwiązaniem proporcjonalnym względem zasady ochrony prawa prywatności i prawa do autonomii informacyjnej jednostki.

Po drugie, wątpliwość może budzić, na ile określone (precyzyjne i jednoznaczne) jest pojęcie „informacji umożliwiających identyfikację ruchomości wskazanych w oświadczeniu” jako wyłączające jawność takich informacji. Precyzja i należyta określoność przepisów również może mieć znaczenie w kontekście ochrony prawa do prywatności.

- 3) art. 1 pkt 1, art. 2 pkt 5, art. 3 pkt 1, art. 5 pkt 3 nowelizacji, art. 35 ust. 9 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, art. 14 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, art. 3a ust. 9 ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 38 ustawy o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego.

Zgodnie z ustawą o wykonywaniu mandatu posła i senatora (art. 35 ust. 9) oraz zgodnie z ustawą o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 3a ust. 9) podanie nieprawdy lub zatajenie prawdy w oświadczeniu o stanie majątkowym powoduje, co do zasady, odpowiedzialność na podstawie art. 233 § 1 Kodeksu karnego (zagrożenie **karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8**).

Zgodnie z ustawą o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (art. 14) oraz zgodnie z ustawą o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego (art. 38), kto będąc obowiązany do złożenia oświadczenia majątkowego podaje w nim nieprawdę, co do zasady, **podlega karze pozbawienia wolności do lat 5**.

Wątpliwość budzi nieujednolicanie przez opiniowaną ustawę odpowiedzialności za złożenie nieprawdziwego oświadczenia. Różne zakresy odpowiedzialności, za naruszenie przez podobne podmioty, tego samego przedmiotu ochrony karnej, zaburzają założenie racjonalnego ustawodawcy, budującego aksjologicznie spójny system wartości oraz zasadę równości, nakazującą tak samo traktować te same kategorie podmiotów, w tych samych sytuacjach prawnych.

Zasadna powinna być poprawka ujednocniająca przepisy. Z uwagi na dopuszczalny zakres poprawki senackiej (zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą Trybunał Konstytucyjnego poprawki Senatu powinny mieścić się w ramach przedmiotowych określonych przez ustawę uchwaloną przez Sejm) propozycja poprawki może jednak rodzić potencjalne wątpliwości co do wykroczenia poza materię przekazanej przez Sejm ustawy.

- 4) art. 2 pkt 1 i pkt 3 nowelizacji, art. 2 i art. 10 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne.

Ustawa zakłada, iż regulacjami zawartymi w ustawie o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne objęci są także: Prezes Zarządu i zastępcy Prezesa Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Prezes Zarządu i zastępcy Prezesa Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Prezes i zastępcy Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, Prezes i zastępcy Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji oraz Prezes i zastępcy Prezesa Agencji Badań Medycznych (poszerza katalog podmiotów, do których mają zastosowanie przepisy ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne).

Wśród katalogu osób obowiązanych do złożenia oświadczenia o stanie majątkowym dotyczącego majątku osób bliskich ustawa wymienia: Marszałka Sejmu, Marszałka Senatu, Prezesa Rady Ministrów, wicemarszałków Sejmu, wicemarszałków Senatu, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, wiceprezes Rady Ministrów, ministrów, Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, sekretarzy stanu, podsekretarzy stanu, kierowników urzędów centralnych, wojewodów, Prezesa Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Prezesa Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji, Prezesa Agencji Badań Medycznych, Dyrektora Generalny Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, Prezesa Agencji Mienia Wojskowego, Prezesa Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Uzasadnienie do projektu ustawy nie wskazuje jakie przesłanki brali pod uwagę projektodawcy przepisów włączając określone podmioty do w/w katalogów albo pozostawiając określone podmioty poza w/w katalogami. Bez przesądzenia o merytorycznej zasadności takiego ukształtowania przepisów, należy zadać pytanie (w obliczu braku uzasadnienia w projekcie) o kompletność takiego rozwiązania. Na przykład poza w/w katalogiem znaleźli się: Prezes Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej oraz Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

- 5) art. 2 pkt 3 nowelizacji, art. 10 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne.

Liczne zmiany w art. 10 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, dokonywane zarówno przez wcześniejsze jak i obecną nowelizację przepisu, naruszają spójność i czytelność przepisu. Zasadnym powinno być przeformułowanie art. 10 ustawy i nadania mu nowego brzmienia.

- 6) art. 2 pkt 3 lit. h nowelizacji, art. 10 ust. 6b ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne.

Zgodnie z art. 11 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej określa, w drodze rozporządzenia, wzór formularza „podstawowego” oświadczenia o stanie majątkowym, czyli wzór formularza oświadczenia o majątku osobistym oraz majątku objętym małżeńską wspólnością majątkową osoby obowiązanej do złożenia oświadczenia. Jednocześnie, zgodnie z nowododawanym art. 10 ust. 6b wzór oświadczenia o stanie majątkowym zawierającego informacje dotyczące majątku osobistego małżonka oraz majątku osobistego i objętego małżeńską wspólnością majątkową dzieci własnych, dzieci małżonka i dzieci przysposobionych, a także osoby pozostającej we wspólnym pożyciu z osobą obowiązaną do złożenia oświadczenia „podstawowego” określony jest w załączniku do ustawy.

Wątpliwość budzi niejednorodność rozwiązań przyjętych na podstawie nowelizowanych ustaw. Co do zasady wzory oświadczenia o stanie majątkowym, zarówno w zakresie informacji o własnym majątku jak i o majątku osób najbliższych, określają w miarę jednolite załączniki do ustaw (ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej, ustawy o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego). Jedynie w przypadku ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, załącznik do ustawy określać będzie część informacji będących przedmiotem stosownych oświadczeń. Wzór oświadczenia (a w zasadzie wzór formularza oświadczenia), co do własnej sytuacji majątkowej obowiązanej do złożenia oświadczenia, określi stosowne rozporządzenie Prezydenta.

Wskazaną niejednorodność przepisów trudno jest pogodzić z założeniem racjonalnego prawodawcy oraz konstytucyjną koncepcją rozporządzenia jako aktu wykonawczego do

ustawy, konkretyzującego przepisy ustawowe, a nie wprowadzającego nowe, nieznajdujące oparcia w ustawie kwestie merytoryczne, pominięte przez ustawodawcę.

W myśl opiniowanej ustawy ustawodawca słusznie uznał, że co do zasady, merytoryczna „zawartość” oświadczeń majątkowych – rodzaj i zakres przekazywanych danych to materia ustawowa. Wątpliwość budzi – w przypadku oświadczeń o własnej sytuacji majątkowej osoby obowiązanej do złożenia oświadczenia na podstawie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne – przekazanie tej materii do uregulowania aktem wykonawczym do ustawy (rozporządzeniem Prezydenta).

Po pierwsze, wskazana materia powinna być materią ustawową. Jeśli tak, to z zarzutem niekonstytucyjności, ze względu na przekazanie do uregulowania rozporządzeniem materii ustawowej, może spotkać się zarówno obowiązujące jak i ewentualne przyszłe rozporządzenie Prezydenta.

Po drugie, wyjątek ten nie jest do pogodzenia z zasadą racjonalności ustawodawcy. Z niezrozumiałych powodów ustawodawca uznaje, że tylko w tym jednym rodzaju oświadczenia, dane w nim zawarte będą kształtowane aktem rangi podustawowej.

Po trzecie, zwraca uwagę, że nienowelizowane upoważnienie do wydania rozporządzenia nie zawiera wytycznych do wydania aktu. Jako takie niezgodne jest z art. 92 ust. 1 Konstytucji (rozporządzenia są wydawane przez organy wskazane w Konstytucji, na podstawie szczegółowego upoważnienia zawartego w ustawie i w celu jej wykonania. Upoważnienie powinno określać organ właściwy do wydania rozporządzenia i zakres spraw przekazanych do uregulowania oraz wytyczne dotyczące treści aktu). Akt wykonawczy wydany na podstawie wadliwego upoważnienia ustawowego traci swój wykonawczy charakter i z tego powodu nie może w sposób pozytywny przejść testu zgodności z Konstytucją⁸⁾. Jeśli tak, to z zarzutem niekonstytucyjności ze względu na niekompletność upoważnienia do jego wydania, może spotkać się – zarówno obowiązujące rozporządzenie jak i ewentualne przyszłe rozporządzenie Prezydenta.

Po czwarte, wątpliwość budzi art. 10 ust. 1a *in fine* odsyłający do obowiązku złożenia oświadczenia o sytuacji majątkowej osób bliskich „w zakresie określonym w ust 1” (w zakresie oświadczenia „podstawowego”), czyli w zakresie kształtowanym ostatecznie

⁸⁾ Wyrok TK z dnia 23 lutego 2010 r., K 1/08.

przez stosowne rozporządzenie Prezydenta. Tymczasem zakres oświadczenia o sytuacji majątkowej osób bliskich kształtowany jest załącznikiem do ustawy. Odesłanie „w zakresie określonym w ust 1” jest więc w zasadzie odesłaniem „pustym”, a próba nadania mu sensu normatywnego (zgodnie z zasadą, że racjonalny ustawodawca nie zamieszcza w ustawie wypowiedzi nie mającej wartości normatywnej) nie znajduje racjonalnego rozwiązania.

Po piąte, przepis art. 11 ustawy stanowi o wzorze formularza oświadczenia, a przepis art. 10 ust. 6b o wzorze oświadczenia. Takie zróżnicowanie terminologii ustawy jest nieuzasadnione.

- 7) art. 2 pkt 3 nowelizacji, art. 10 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, art. 9 ust. 2 ustawy o Radzie Mediów Narodowych

Zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy o Radzie Mediów Narodowych Członek Rady Mediów Narodowych jest obowiązany do składania Marszałkowi Sejmu oświadczenia o swoim stanie majątkowym na zasadach określonych w art. 10 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne. Opiniowana ustawa nie zmienia art. 9 ust. 2 ustawy o Radzie Mediów Narodowych.

Z uwagi na to, że zgodnie z nowym brzmieniem art. 10 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne wskazane w tym przepisie podmioty składają co najmniej 2 różne oświadczenia o stanie majątkowym, zasadne jest określenie konsekwencji zmiany tego przepisu dla zasad składania oświadczeń przez członków Rady Mediów Narodowych.

- 8) art. 4 nowelizacji, art. 2 ust. 1 pkt 5a ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym.

Zgodnie z obowiązującym art. 2 ust. 1 do zadań CBA (w zakresie materii opiniowanej ustawy) należy:

- 1) ujawnianie i przeciwdziałanie przypadkom nieprzestrzegania przepisów ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne,
- 2) kontrola prawidłowości i prawdziwości oświadczeń majątkowych lub oświadczeń o prowadzeniu działalności gospodarczej osób pełniących funkcje publiczne, o których

mowa w art. 115 § 19 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, składanych na podstawie odrębnych przepisów,

- 3) podejmowanie innych działań określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych.

Biorąc pod uwagę obecny katalog zadań CBA wątpliwość budzi dodanie nowych zadań w postaci:

- 1) kontroli prawidłowości i prawdziwości oświadczeń, o których mowa w art. 10 ust. 1a ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne
- 2) kontroli prawidłowości i prawdziwości oświadczeń, o których mowa w art. 14 ust. 2a ustawy o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego,

z jednoczesnym pominięciem zadań w postaci:

- 1) kontroli prawidłowości i prawdziwości oświadczeń z ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne innych niż, o których mowa w art. 10 ust. 1a,
- 2) kontroli prawidłowości i prawdziwości oświadczeń z ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora oraz z ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Wskazane jest uporządkowanie przepisów i poprawne zbudowanie katalogu zadań CBA.

- 9) art. 4 nowelizacji, art. 2 ust. 1 pkt 5a ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym.

Zgodnie z ustawą o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym CBA zadaniem CBA jest kontrola **prawidłowości i prawdziwości** oświadczeń. Tymczasem o wykonywaniu mandatu posła i senatora, w ustawie o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, w ustawie o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej oraz w ustawie o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego CBA dokonuje kontroli **rzetelności i prawdziwości** oświadczeń

Wskazane jest ujednoczenie przepisów.

- 10) załączniki nr 1 i 3 do ustawy, załącznik do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, załącznik do ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Wskazane są poprawki techniczno-legislacyjne uwzględniające, że:

- jedno oświadczenie o stanie majątkowym posła lub senatora oraz jedno oświadczenie posła do Parlamentu Europejskiego składa się z dwóch części:
 - części A: oświadczenia o stanie majątkowym dotyczącego majątku osobistego oraz majątku objętego małżeńską wspólnością majątkową,
 - części B: oświadczenia o stanie majątkowym dotyczącego majątku osobistego małżonka, majątku osobistego i stanowiącego małżeńską wspólność majątkową dzieci własnych, dzieci małżonka, dzieci przysposobionych oraz osoby pozostającej we wspólnym pożyciu,
- oświadczenie o stanie majątkowym posła lub senatora oraz oświadczenie posła do Parlamentu Europejskiego powinno wskazywać na osobę składającą całość oświadczenia, a nie tylko część A oświadczenia,
- część B oświadczenia o stanie majątkowym posła lub senatora oraz część B oświadczenia posła do Parlamentu Europejskiego nie jest „oświadczeniem o stanie majątkowym stanowiącym majątek”, a jest „oświadczeniem o stanie majątkowym dotyczącym majątku”,

Propozycja poprawki:

- w załączniku nr 1, w załączniku do ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora oraz w załączniku nr 3, w załączniku do ustawy o uposażeniu posłów do Parlamentu Europejskiego wybranych w Rzeczypospolitej Polskiej:
- a) w tytule oświadczenia wyrazy „Część A. Oświadczenie o stanie majątkowym” zastępuje się wyrazami „Oświadczenie o stanie majątkowym”,
 - b) dodaje się tytuł części A oświadczenia: „Część A. „Oświadczenie o stanie majątkowym zawierające informacje o majątku osobistym oraz majątku objętym małżeńską wspólnością majątkową”,
 - c) w części B, tytuł otrzymuje brzmienie:
„Część B. Oświadczenie o stanie majątkowym zawierające informacje o majątku osobistym małżonka, majątku osobistym i stanowiącym małżeńską wspólność majątkową dzieci

własnych, dzieci małżonka, dzieci przysposobionych oraz osoby pozostającej we wspólnym pożyciu”;

11) art. 6 ust. 2 ustawy.

Zgodnie z przepisem przejściowym art. 6 ust. 2 złożenie przez Prezesa Zarządu i zastępców Prezesa Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Prezesa Zarządu i zastępców Prezesa Zarządu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Prezesa i zastępców Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, Prezesa i zastępcę Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji oraz Prezesa i zastępców Prezesa Agencji Badań Medycznych oświadczenia o rezygnacji z funkcji publicznej powoduje rozwiązanie z nią stosunku pracy w drodze porozumienia stron lub wypowiedzenia przez pracodawcę albo odwołania ze stanowiska. Wątpliwość budzi, kto i w jakim trybie będzie decydował, czy złożenie oświadczenia jest równoznaczne z jednym z wskazanych członów alternatywy – rozwiązaniem stosunku pracy w drodze porozumienia stron albo wypowiedzenia przez pracodawcę albo odwołania ze stanowiska.

12) art. 8 ust. 1 i 2 ustawy.

Zgodnie z art. 8 ust. 1 poseł i senator w terminie 60 dni od dnia wejścia w życie opiniowanej ustawy składa oświadczenie o stanie majątkowym, zgodnie z przepisami ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.

Opiniowana ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia. Termin ten jest terminem „na przełomie” obecnej i przyszłej kadencji Sejmu i Senatu.

Zgodnie z art. 35 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora oświadczenie o stanie majątkowym składa się Marszałkowi Sejmu albo Marszałkowi Senatu w następujących terminach:

- 1) do dnia złożenia ślubowania,
- 2) do dnia 30 kwietnia każdego roku, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego, dołączając kopię rocznego zeznania podatkowego,
- 3) w terminie miesiąca od dnia zarządzenia nowych wyborów do Sejmu i Senatu.

Prezydent zarządził wybory do Sejmu i Senatu postanowieniem z dnia 6 sierpnia 2019 r., opublikowanym w dniu 9 sierpnia 2019 r. na dzień 13 października 2019 r.

Kadencje Sejmu i Senatu rozpoczynają się z dniem zebrania się Sejmu na pierwsze posiedzenie i trwają do dnia poprzedzającego dzień zebrania się Sejmu następnej kadencji (art. 98 ust. 1 Konstytucji).

Pierwsze posiedzenia Sejmu i Senatu Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje na dzień przypadający w ciągu 30 dni od dnia wyborów (art. 109 ust. 2 Konstytucji).

Posłowie i senatorowie składają ślubowanie przed rozpoczęciem wykonywania mandatu (art. 104 ust. 2 Konstytucji) odpowiednio na posiedzeniu Sejmu lub Senatu (art. 2 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, Regulamin Sejmu, Regulamin Senatu).

Biorąc pod uwagę powyższe uregulowania art. 8 ust. 1 nie będzie budził żadnych wątpliwości, jedynie jeżeli ustawa wejdzie w życie w trakcie nowej kadencji Sejmu i Senatu. Wszyscy nowo wybrani parlamentarzyści powinni „zdążyć” złożyć oświadczenia o stanie majątkowym jeszcze na „starych” zasadach (pomijając sytuacje losowe) i następnie złożyć „nowe” oświadczenie w terminie 60 dni od dnia wejścia w życie ustawy.

Jeżeli założyć, że ustawa wejdzie w życie jeszcze w obecnej kadencji Sejmu i Senatu, to w dniu jej wejścia w życie, przepis art. 8 ust. 1 będzie mógł dotyczyć zarówno już złożonych oświadczeń (w dotychczasowej kadencji) jak i oświadczeń nowych (takich, które mają być złożone w nowej kadencji).

Nie może budzić wątpliwości, że posłowie i senatorowie powinni składać oświadczenia oświadczenie na podstawie obowiązujących przepisów (w tym zakresie jakkolwiek przepis przejściowy jest zbędny). Stąd jeżeli ustawa wejdzie w życie w trakcie obecnej kadencji Sejmu i Senatu, nie powinno być wątpliwości (bez zamieszczenia stosownej regulacji przejściowej), że do nowych oświadczeń parlamentarzyści nowej kadencji zastosują nowe przepisy. Stąd powstanie wątpliwość co właściwie „oznacza” art. 8 ust. 1 – czy należy go uznać za zbędny (co nie jest do pogodzenia z podstawową zasadą interpretacji tekstów prawnych – ustawodawca nie zamieszcza w ustawie wypowiedzi niesłużących wyrażaniu norm prawnych), czy też czy ten przepis powinien nieść za sobą konkretną wartość normatywną. Jeśli tak to możliwe są dwie interpretacje przepisu. Po pierwsze, przepis zastosują parlamentarzyści dotychczasowych kadencji do „starych” oświadczeń. Takimi oświadczeniami będą oświadczenia złożone w terminie miesiąca od dnia zarządzenia nowych wyborów do Sejmu i Senatu. W takim jednak wypadku termin złożenia nowych oświadczeń minie już w nowej kadencji Sejmu i Senatu i w oczywisty sposób jest terminem zbyt długim. Po drugie, jeżeli założyć, że ustawa wejdzie w życie jeszcze w obecnej kadencji Sejmu i

Senatu, ale już po kilka dni po podaniu oficjalnych wyników wyborów przez Państwową Komisję Wyborczą, to dodatkowo może zaistnieć sytuacja, w której przepis art. 8 ust.1 będzie mógł znaleźć zastosowanie zarówno do „starych” jak i „nowych” parlamentarzystów. Dodatkowo część nowo wybranych parlamentarzystów „zdąży” złożyć oświadczenia na starej podstawie prawnej, część złoży oświadczenia na nowej podstawie prawnej. Możliwą jest też wreszcie trzecia interpretacja, zgodnie z którą art. 8 ust. 1 zmodyfikuje termin na złożenie pierwszego w kadencji oświadczenia (nie do dnia złożenia ślubowania, a w terminie 60 dni od dnia wejścia w życie ustawy).

Powyższe uwagi odnieść można także do art. 8 ust. 2, po pierwsze, w zakresie w jakim dotyczy marszałków Sejmu i marszałków Senatu. Po drugie, szczególną wątpliwość budzi sposób w jaki przepis ten wpłynie na sytuację osób, które – w trakcie biegu sześćdziesięciodniowego terminu na złożenie oświadczenia – przestaną pełnić funkcję, w związku z którą ów obowiązek ma do nich zastosowanie.

Propozycja poprawki wymaga określenia kierunku zmiany przez projektodawców przepisów. Zasadną może być na przykład (w zakresie art. 8 ust. 1) następująca poprawka:

Propozycja poprawek:

– w art. 8 ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Przepis ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się do posłów i senatorów, wybranych odpowiednio do Sejmu IX i Senatu X kadencji. W przypadku, gdy poseł lub senator wybrany do Sejmu IX lub Senatu X kadencji złożył oświadczenie, o którym mowa w art. 35 ust. 3 pkt 1 ustawy zmienianej w art. 1, na podstawie przepisów ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu dotychczasowym, ponownie składa oświadczenie zgodnie z przepisami ustawy zmienianej w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, w terminie 60 dni od dnia złożenia ślubowania.”;

albo:

– art. 9 otrzymuje brzmienie:

„Art. 9. Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 listopada 2019 r.”.

Szymon Giderewicz

Główny legislator